

Uzlaşma / Çatışma Zemini Olarak Mekan/ Yer

Kaldırım Taşından Kent Ölçeğine Doğru Uzlaşma Mekanları

Zemindeki eylemlerin; eylemleri oluşturan kişiler, nesnelere, olaylarla şekillenmesi yer ve bu yerin kişiler, nesnelere, olaylar bağlamında özelleşip mimari öğeler yaratmasıyla mekan ortaya çıkar. Yer bir çok olguyu içinde barındıran sınırları mekana göre daha anlaşılabilir olan, keskin çizgilerle ayrılamayacak ve mekan kadar özelleşmemiş arazi parçalarıdır. Yer, uçsuzluğuna bir artı olarak mekana nazaran doğal koşullara daha bağlıdır, coğrafik konumu yer'in fonksiyonunu, karakterini büyük ölçüde belirler niteliktedir. Olgular ve olaylar bu yerin mekanlaşmasına sebep olur. Mekanlar, yaşanmışlıklar ve anılardan beslenir; bunların izlerini üzerinde taşır. Yardımcı öğelerle birlikte şekillenir, değişir, transformasyona uğrar. Bu tasarım, planlama, uygulama, kullanım, yıkım aşamalarında birçok farklı yaşanmışlığa tanık olur ve bu yaşanmışlıklarla mekan niteliğini korumaya çalışırken karakterini, fonksiyonunu yitirebilir yahut değiştirebilir.

19. ve 20. yy. 'deki endüstriyel, yönetsel, dini, ekonomik ve toplumsal reformlar insanlarda daha önce ortaya çıkmamış aslında alt benliklerinde var olan bazı yeni terimlerin hayatlarına sokmuştur. Bu terimler kişilerin doğum hakları olan fakat daha önce proleter- burjuvazi yani sınıfsal farklılıkları esas alan toplum düzeninde yaşadıklarından ötürü karınlarını doyurma faslına geçip daha modern ve eşit bağlamda hak iddia edemedikleri özgürlük, demokrasi, adalet gibi kavramlar olmuştur. Bu kavramlarla birlikte insanlarda yeni davranış ve tutumların ortaya çıkmıştır. Tabii bu yüzyıllardaki sosyolojik ve özellikle ekonomik durumun mimari bağlamda nasıl bir boyut kazandığına dikkat etmek gerekir. Endüstrileşme dünyanın çoğu ülkesinde er ya da geç halka tarım ve kent endüstrisi arasında seçim yapmak zorunda bıraktırmıştır. Büyük bir kısım kentlere göç etmiş ve bu kentleşme beraberinde bir sürü sorunu, ihtiyacı, yenileşmeyi ve oluşumu beraberinde getirmiştir. Kentler daha da genişlemiş ve politik açıdan karmaşık bir yapılanmayı ortaya çıkarmıştır. Kentlerde insanlar seslerini duyurmaları için belli düğüm noktalarında protest mekanlar yaratmıştır. Bu mekanlar belleği olan mekanlar olmakla birlikte İstanbul - Kazlıçeşme örneğinde görüldüğü gibi insanlar benliklerini yitirsinler diye belleksiz mekanlara taşınmaya çalışılmıştır.

Özellikle 20. yy' dan sonra çeşitli toplum örgütlenmeleri ve başkaldırılarıyla ortaya çıkan 'sokağa çıkma' eylemi politik ifadelerin ve söylemlerin yani düşünce ifade biçimlerinin nasıl 3 boyuta dönüşüp mekanlaştığını gösterir. İnsanlar istek ve ihtiyaçlarını elde etmek için daha fazla emirlere telakki etmemiş, otoritelere karşı gelmiş ve hakkını sokaklarda aramaya başlamıştır. 'Sokağa çıkın' medeniyetin var olduğu sürece kent toplumunun hatta kırsallarda ekolojik protestolarda dahi köy halkının iktidara karşı kullandığı en büyük silahlardan biri olmuştur. Sokaklar devrimci eylemlerin gerçekleştiği, karşılaşma, uzlaşma, tanışma ve çatışma bölgeleri olmuştur. Sokaklar kullanım şekillerine göre farklı tipolojiler oluştururlar; bu da eylemin hangi sokakta gerçekleştiği cevabını verir.

Her sokak gerçekten devrimci bir eylemi kaldıracak kapasitede ve karakterde midir? Neden İstiklal caddesi bir protest sokak iken Meclisi Mebusan Caddesi değildir? Sokak, Antik dönemde ayrıcalıklı yerlerin bir parçasıyken Ortaçağ'dan sonra zanaatın ve ticaretin sokaklara girmesiyle bir sergi malzemesi haline gelmiş ve sonrasında tüketimi arzlatan bir araca dönüşmüştür. "Bundan sonra sokak ev - iş arasında tüketimi arzlatan bir geçiş noktası haline gelmiştir. Sokaklar kapitalist teşhir noktaları haline gelmiş ve olaylara dayalı bellek silinmeye başlamıştır. Peki insanlar sokakları nasıl geri alacak? Kitlesele olarak insanın bu sokaklara dönmesinin tek yolu iktidarın kitlesele eylemlere izin vermesi, yürüyüşlerin, festivallerin bu sokaklarda gerçekleşebilmesidir"(Lefebvre, 2011: 23-24). 1977'nin Kanlı 1 Mayıs'ından sonra insanların belleğine daha da iyi kazınmış olan İstiklal caddesi, 2009'a kadar İşçi bayramı kortejlerine kapalı olmuş 2009'da açıldıktan sonra da 2013'teyürüyüş tekrar engellenmiştir. İktidar yürüyüşler, eylemler ve mitingler için tüm bu bellekten apayrı belleksele bir beton yüzey, Yenikapı ve Kazlıçeşme gibi miting alanları önermiş ve hiçbir insana hiçbir yapıya etkimeyen bir yerde insanları toplanmaya yönlendirmiştir. Oysa belleği olan alanlarda eylemler, eylemle ilgisi olmayan insanlara da etkir, sokak aralarına, iş yerlerine, okullara, ulaşım araçlarına dokunur. Eylem alanlarındaki insanları ve mekanları da içine dahil eder. Eylem alanı bu sebeple şehir ortasında olmayı gerektirir, kıyısında değil. 2013 Gezi Parkı olayları da zamana ve müdahaleye bağlı olarak bir çok değişik tipolojiye sahip mekanlarda vuku bulmuştur. Çatışma alanları; korunması gereken Gezi Parkı, İstanbul'daki ve diğer şehirlerde işgal edilen parklar, yürüyüş yapılan ve kolluk kuvvetleriyle karşılaşılan sokaklar ve kent belleğinde yıllardan beri yer edinmiş direnişçi mahalleler olarak genel başlıklarla ayrılabilir.

Tarih boyu insanların sokağa çıkma amacı genellikle politik sebeplerden ötürüyken bu sefer kent toplumunu kentsel protesto mekanlarına çıkararak kentsel bir olaydır. Halk, ranta kucak açılan bir kent yönetimine karşı sokağa çıkmıştır. Tarihi, kanlı politik olaylarla dolu bir toplum ilk defa ekolojik sebeplerle patlayan bir başkaldırıyla baş başa kalmış; kentsel devrim kentin en mühim ve protest mekanlarından birinde baş göstermiştir. Kentsel devrim içerik olarak şehirciliğin ideolojik karakterine karşı çıkar, toplumun pasifist veya aktivist eylemleriyle ilerler; mekana ve zamana bağlıdır. Lefebvre'nin belirttiği gibi: "Mekansaldır zira süreç mekan içinde ilerler ve onu dönüştürür; zamansaldır zira zaman içinde gelişir"(Lefebvre, 2011: 12). Bu çatışma mekanı olaylar ve olgularla şekillenip, mevcut durumundan dışarı çıkar. Süreç içerisinde mekan, toplumun, eylemcilerin ihtiyaçları ve içgüdüleriyle şekillenip değişir. Müdahale durumlarında etrafta bulunan objeler mevcut işlevlerinden koparılarak yeni işlevler kazandırılır ve içgüdüsel bir şekilde işlenirler; kaldırım taşlarının sökülüp üst üste yığılmasından oluşan koruma alanları gibi, bu kaldırım taşları, kentsel mobilyalar hatta bazı durumlarda çatışma alanındaki mahallelilerin evlerinden verdikleri mobilyalarla birlikte barikatlar oluşturulur. Barikat mimarlığı bir içgüdüsel mimarlıktır, bunun için eğitilmiş olmaya gerek yok; halk ihtiyacı ve önceliği (kendini koruma) doğrultusunda etrafındaki objeleri çoklu işlevlerle kullanır. Artık yeni işlevi bir koruyucu, bir sınır olmuştur kolluk kuvvetleri ve eylemci

arasında. Müdahale- çatışma anlarında bu süreç çok daha hızlı ilerlerken; cep çatışma noktalarında bu dönüşüm daha çabuk olup, mekan oluşumu daha uzun bir süreçte kendini kent içerisinde korunma, saklanma, beslenme, tedavi ve etkinlik noktalarına dönüştürmüştür. Protestolar süresince oteller, kafeler, işyerleri ve hatta halkın bir kısmı eylemcilere kapısını açarak buraları hiç tanımadığı insanlarla kamusalılaştırmış ve böylece protesto yeri içerisinde geceleri ışığı açık sığınma mekanları oluşmuştur. Sokaklar uzlaşma mekanları haline gelmiş ve halk iktidarla buradan yüzleşmiştir. Tencere tava çalınan mahallelerde kişiler komşularını bu şekilde uyarıp direnişe katmayı amaçlamış ve bu uyarılmayla mekan direniş formunu almıştır.

Kentsel devrimlerde sık sık görülen fenomenlerden biri de 'occupy' yani işgal eylem biçimidir. Gezi Park'ındaki occupy hareketinin dünya çapındaki eylemlerden farkı, halkın ilk defa kentsel bir mekanı ablukaya alması değil asıl amacının bunu korumak olmasıdır. Evet burada da diğerlerindeki gibi bir ablukaya alma işlemi vardır fakat Gezi parkı eylemlerinde halk ağaçları, rantçı ve yanlış yapılaşmadan koruma amacı gütmektedir. Uzlaşmanın gerçekleştiği mekan herhangi bir mekan değildir, protestoların başlamasına sebep olan mekandır. Mekan içinde mekan için devrim.

Mekanın halk tarafından eylemler ve çeşitli olgularla içgüdüsel bir şekilde şekillenmesi Gezi Parkı içerisinde kendi kendine şekillenen bir sistem ortaya çıkarmıştır. Mevcut planı dışında insanların çeşitli aktivitelere ve noktalara gitmesi için haritalar yapılmıştır. Yer içerisinde kendi kendine mekanlaşan yerler; tedavi noktaları, yemek tedarik noktaları, kütüphane, çocuk boyama etkinliği noktaları, pankart grafik noktaları, halay rotaları, müzik noktaları, seyyar yemekçiler, dergi - gazete noktaları gibi mekanların ortaya çıkmasını sağlamış, bir yaşam alanı yaratılmıştır. Bütün bunların arasında çadırlarla konaklama bölgeleri vardır. Çadırlar birbirlerine komşu durumda dizilirler ve her geçen gün artan ve değişen bir popülasyona barınma mekanı olurlar. Mekanın ana kaynakları bu dönüşen popülasyonun hazır kaynakları tarafından tedarik edilmiş, artan popülasyonla tuvalet ihtiyacı karşılanamamıştır. Süreç henüz mekanın kaynaklarının kendi kendine yetebilmesine imkan vermemiş fakat bostan uygulamaları olmuş, müdahaleciler tarafından yıkılmıştır. Tüm bunlar süreç içerisinde mekanın henüz kendine yetecek kadar olgunlaşmadığını gösterir fakat amaç burada kalıcı bir sistemden ziyade göçebe bir sistem önermektir. Kaldı ki bu öneriler proje bazında ortaya çıkan ürünler değil tamamen anlık ihtiyaçlarla anlık bir şekilde ortaya çıkmış ürünlerdir.

Peki bu esnada mekan sadece somut bir mekan mıdır? Somut mekanlar haricinde direnişin büyük bir kısmı sanal mekanlarda gerçekleşmiştir. Mısır ve İran öncelikli olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerinde eylem çağrıları artık sosyal medya aracılığıyla yapılmaktadır. 2013 Türkiye'sinde de sosyal medya şimdiye kadar hiç olmadığı bir şekilde aktif kullanılmış ve büyük bir bilgi akışı platformu haline gelmiştir. Anlık yapılan çağrılar, atılan twitler, paylaşılan videolar ve gönüllü muhabirlerle birlikte olay anından yapılan canlı yayınlarla o somut mekan içerisinde bulunmayanlarla iletişim sağlanmıştır. Akıllı telefonlar anlık yayına imkan sağlamış ve somut mekan içerisinde bir sanal mekan

yaratmışlardır. Birçok web sitesi, Facebook sayfası ve Twitter hesabı açılarak bu sanal mekanlarda direnişin pasif eylemi sürdürülmüş ve bilgi akışını sağlayan, depolayan, arşivleyen mekanlar oluşturulmuştur. Halk sosyal medya hesapları aracılığıyla direnişin medya ayağını sürdürmüştür. Günümüz dünyasında örgütlenme mekanı sosyal medya aracıdır ve sosyal medya halkın baskıcı iktidara karşı kullandığı en büyük silahlardan biridir; iktidarın ana akım medyayı tekeline aldığı ülkelerde halk kendi medyasını kendi yaratır ve iktidarla bu mecralarda uzlaşır. Öyle ki bu durum Başbakan tarafından bizzat Twitter'ın yasaklanılmasına kadar gitmiştir. Sosyal medyanın gücü sokaklarda kolluk kuvvetlerince şiddetle karşılaşılan halk tarafından gösterilmiştir.

Sanal mekanlardaki direniş Gezi eylemleri sonrasında da devam etmiştir. Sokak ve park eylemlerinin azalmasıyla değişen mekanlar yavaş yavaş eski hallerine geri dönmüş, parklar işgal hallerinden çıkıp ıssızlaşmış. Kendi kendine dönüşen mekanlar ses etmeden kaybolmuştur. Bundan sonra direniş ayağı 21. yy toplumunun yapmaya alışık olmadığı bir şekilde devam etmiştir. Gündelik hayatta birbirlerinin yüzüne bakmayan kent insanları, metroda, vapurlarda sloganlarla anlaşmış kamusal alanları dönemsel değişken pasif direniş mekanları haline getirmiştir. Direnişin sonraki ayaklarında en önemlisi mahalle forumlarıdır. Mahalle forumlarıyla bu insanlar parklarında buluşmuş ve birlikte bir sonraki aşamaya dair sivil direniş ağı oluşmasını sağlamışlardır. Parklar normalde görmedikleri kadar insanı toplu bir şekilde ağırlamışlardır. Kentleşmeyle birlikte unutulmuş ve azalan kullanımlar yeniden var olmuştur. Halk kolektif bir şekilde hareket etmeyi yeniden öğrenmiştir. Uzlaşma mekanları birebir çatışma mekanlarından çıkıp, sanat sergilerine, müzik albümlerine, işgal evlerine, mahalle forumlarına, sosyal medya sayfalarına dönüşmüştür.

Kaynakça;

Lefebvre, H. (2011). *Kentsel Devrim*, (S. Sezer, Çev.) İstanbul: Sel.